

URBANO PROTI RURALNEMU: (NOV) RAZCEP V SLOVENSKEM POLITIČNEM PROSTORU?*

Povzetek. Po opažanjih nekaterih politologov se je v Sloveniji sredi prvega desetletja 21. stoletja pojavila nova raven političnega boja, ki poteka na osi urbano–ruralno. To je presenetljivo, saj urbanizacija in njeni spremljajoči procesi v Sloveniji zlasti od druge polovice 20. stoletja močno zmanjšujejo razlike med mestom in podeželjem ter brišejo ločnico med njima v pokrajini. V prispevku smo skušali odgovoriti na vprašanje, ali se domnevni razcep med urbanim in ruralnim odraža tudi na današnjem političnem zemljevidu Slovenije. Na nizu volitev v Državni zbor 1996–2014 smo s tipizacijo volišč in analizo volilnih izidov glede na stopnjo urbaniziranosti potrdili domnevo o obstoju političnega razcepa med urbanim in ruralnim, ki se je najbolj izrazito pokazal na volitvah 2011.

Ključni pojmi: politične stranke, politični razcepi, odnosi med mestom in podeželjem, volitve, volilno vedenje, urbanizacija, volilna geografija

Uvod

Po opažanjih nekaterih politologov se je v Sloveniji v zadnjih letih pojavila nova raven političnega boja, ki poteka na osi urbano–ruralno. Njegovi začetki segajo v čas pred volitvami v Državni zbor 2008, ko naj bi potekalo načrtno nagovarjanje volivcev s podeželja. Pojavi, kot so prostorsko selektivna distribucija »brezplačnikov« s pretežno politično vsebino, boljši programski termini za oddaje s pretežno narodnozabavno glasbo, (pre)veliko število pokrajin v predlogu regionalizacije in selektivne skrbi za naložbene aktivnosti v posameznih delih države, naj bi bili del iste zgodbe – poskusa mobilizacije volivcev, ki so pretežno doma na podeželju (Pikalo, 2008; Lukšič, 2008). Razcep med urbanim in ruralnim je bilo v tistem času mogoče zaznati tudi v političnem diskurzu nekaterih političnih strank. Predsednik Slovenske demokratske stranke, Janez Janša, je po objavi neuradnih volilnih

* Jernej Tiran, univ. dipl. geograf, asistent, Geografski inštitut Antona Melika, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

** Pregledni znanstveni članek.

izidov volitev v Državni zbor 2008 med drugim izjavil, da je »Ljubljana premagala večino ostale Slovenije« in »da je za prihodnost in razvoj Slovenije v prihodnje treba upoštevati tudi to, da glas centra šteje enako kot glas vasi ...« (Janša: zelo težko govorimo o relativnem zmagovalcu, 2008). Takšen diskurz tudi več let pozneje ni zamrl in ga je bilo pri nekaterih političnih strankah moč zaslediti dokaj pogosto, nazadnje leta 2013 v razpravi okrog predloga sprememb zakona o financiranju občin ali ob uvedbi davka na nepremičnine; slednjo so v Novi Sloveniji, Slovenski demokratični stranki in Slovenski ljudski stranki družno označili za »napad na podeželje« in »ustvarjanje konflikta med podeželjem in mestom«.

Politične stranke lahko razumemo tudi kot organizacije, ki izražajo različne družbene interese ter vrednotne usmeritve in jih prenašajo na področje javnega oziroma v državo (Kropivnik, 1998: 12). Slovenski politični prostor v tem pogledu ni izjema, vendarle pa danes med političnimi strankami kljub deklarativni ideološki opredeljenosti ni več zaznati večjih programskih razlik (Kustec Lipicer, 2012). Ob tem se postavlja vprašanje, ali imata mesto in podeželje tako diametralno različne interese ali vrednotne usmeritve tamkajšnjih prebivalcev, da se njuna nasprotja odražajo tudi na političnem prizorišču. Urbanizacija in njeni spremljajoči procesi so namreč v obdobju po 2. svetovni vojni v Sloveniji močno zmanjšali razlike med mestom in podeželjem ter dodobra zabrisali ločnico med njima v pokrajini (npr. Kokole, 1976; Ravbar, 1997; Klemenčič, 2002; Uršič in Hočevar, 2007); zato je še toliko bolj zanimivo, da je odnos med mestom in podeželjem na prehodu iz 20. v 21. stoletje ponovno postal predmet politične, pa tudi znanstvene razprave. V novejši znanstveni literaturi lahko najdemo kar nekaj raziskav, v katerih avtorji na podlagi sprememb v prostorski strukturi volilnih izidov sklepajo na vnovičen pojav političnega razcepa med mestom in podeželjem, zlasti v državah z visoko stopnjo urbaniziranosti in daljšo demokratično tradicijo, kot so Francija (Abrial et al., 2003), Japonska (Scheiner, 1999), Kanada (Wasko in O'Neill, 2007), Nova Zelandija (Honey in Barnett, 1990) in Združene države Amerike (McKee, 2008; Meckler in Chinni, 2014), pa tudi v nekaterih evropskih tranzicijskih državah (Johannsen, 2003; Plešivčak, 2013). Naraščajoč trend tovrstnih raziskav sovпада z nekaterimi spoznanji o povečanem pomenu prostora pri oblikovanju volilnih izidov (Johnston et al., 1990).

Preučevanje prostorske porazdeljenosti volilnih izidov je sicer ena od osrednjih nalog volilne geografije. Nekateri avtorji so s preučevanjem volilnih izidov in javnomnenjskih raziskav že ugotovili razlike med volilnimi orientacijami med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji, pri čemer so bile te raziskave pretežno opravljene v 90. letih 20. stoletja (Brglez, 1990; Repolusk, 1992; Vehovar in Kropivnik, 1994; Kropivnik 1998; Kropivnik, 2002). Zadnjo tovrstno analizo je napravil Tiran (2011), ki je ugotovil, da se

je pomen stopnje urbaniziranosti kot dejavnika oblikovanja volilnih izidov z volitvami v Državni zbor 2008 povečal, kar nakazuje na to, da je v slovenskem političnem prostoru na osi urbano-ruralno že prišlo do določenih sprememb.

Pričujoči prispevek skuša odgovoriti na vprašanje, ali se opisana raven političnega boja – boja med urbanim in ruralnim – izraža tudi na današnjem političnem zemljevidu Slovenije. V raziskavi smo izhajali iz domneve, da se družbeni in politični razcep med urbanim in ruralnim v Sloveniji odražata tudi na prostorski strukturi volilnih izidov oziroma se kažeta v čedalje večjih razlikah v volilnih izidih med območji različnih stopenj urbaniziranosti.

Osrednji del prispevka je tako namenjen analizi volilnih izidov na nizu volitev v Državni zbor v obdobju 1996–2014. Pri tem smo skušali ugotoviti naslednje:

- kako so se slovenske politične stranke v obravnavanem obdobju razvrščale na osi urbano-ruralno,
- kakšna je sestava njihovih volilnih teles glede na tip kraja bivanja njihovih volivcev;
- kako se je stopnja političnega razcepa med mestom in podeželjem spreminjala skozi čas.

O urbanem in ruralnem

Pojma urbano in ruralno sta tesno povezana s svojima izvornima prostorskima entitetama – mestom in podeželjem. Čeprav je na prvi pogled ločnica med njima dokaj jasna, pa sta natančnejša opredelitev mesta in podeželja ter razmejitvev med njima za strokovnjake precej neohvaležni nalogi.

Kljub temu v literaturi še vedno pogosto zasledimo poskuse definicij omenjenih pojmov, zlasti na podlagi fizičnih označevalcev prostora. Tako je za podeželje značilna povezanost prebivalstva s kmetijstvom in gozdarstvom ne glede na to, ali sta ti dve dejavnosti njihov glavni vir dohodka. Ta povezanost z gospodarsko rabo tal podeželskemu prostoru daje nek poseben pečat, lastno identiteto, ki je ne moremo enačiti z identiteto urbanih območij (Kovačič et al., 2000). Med poglavitne značilnosti podeželja avtorji prištevajo tudi pogostejše in pristnejše stike med ljudmi, majhno gostoto poselitve, nadpovprečen delež kmečkega prebivalstva, višjo rodnost in podpovprečno izobrazbeno raven (npr. Kovačič et al., 2000; Scott et al., 2007; Černič Istenič, 2009).

Kot glavne značilnosti mest pa se v literaturi pojavljajo večje število prebivalcev, koncentracija delovnih mest, strnjenost poselitve, mestni način življenja in mestne dejavnosti, pa tudi neosebni in anonimni odnosi med prebivalci (npr. Drozg, 1999).

Po drugi strani pa številni avtorji opozarjajo, da delitev pokrajine oziroma

njeno poenostavljanje zgolj na mestna in podeželska območja v zahodnem svetu danes ni več mogoča. Različni družbeni, tehnološki in prebivalstveni procesi so v pokrajini dodobra zabrisali mejo med mesti in podeželjem, ki še nikoli ni bila manj jasna kot danes (Turk Niskač et al., 2010; Zenner, 2010). Urbanizacija, ki jo lahko označimo tudi za civilizacijski proces širjenja in prevzemanja mestnih vzorcev, načinov vedenja in mišljenja (Kladnik et al., 2005: 409), je ob hkratnem zmanjšanju števila kmečkega prebivalstva, modernizaciji podeželja ter novejših selitvenih tokov, usmerjenih z mestnih proti podeželskim območjem, močno zmanjšala fiziognomske, prebivalstvene in gospodarske razlike med njima. Nekateri slovenski geografi so že pred več desetletji razpravljali o obstoju ruralno-urbanega kontinuuma, prostorske stvarnosti, kjer so razlike med mesti in podeželjem majhne, brez pomembnejših zarez in z malo fiziognomskimi razlikami (npr. Kokole, 1976). Tako se slovensko podeželje postopno preobraža v pokrajino s sodobno, fleksibilno gospodarsko in socialno družbeno strukturo urbanega značaja (Kladnik in Ravbar, 2003: 17).

Čeprav nekateri sociološki klasiki, kot je Louis Wirth (1938), urbanost razumejo kot življenjski stil, značilen za velika, gosto naseljena in prebivalstveno heterogena območja, pa novejša razumevanja preusmerjajo dojemanje mest kot družbeno-prostorsko trdnih entitet na urbanost kot del družbene prakse. Enako velja za podeželje oziroma za ruralnost. Urbanost in ruralnost sta postali deteritorializirani, njuni pomenski znaki in simboli pa vse bolj oddaljeni od njihovih pripadajočih, izvornih prostorov – mest in podeželja (Saunders, 1981/1993; Cloke, 2006). Podobno tudi Halfacree (2005: 46) trdi, da so prostorski učinki sodobnega kapitalizma usmerjeni v odstranjevanje starih razmejitev in meja, posledica česar je prostorska izguba elementov, ki so nekoč veljali za značilno mestne in podeželske. Koncept urbanosti oziroma ruralnosti kot načinov življenja je danes tako bolj smiselno preučevati v okviru analiziranja procesov in posledic modernizacije in globalizacije (Mlinar, 1978; Uršič in Hočevar, 2007).

Kljub vse večjemu medsebojnemu prepletanju, zmanjševanju razlik in brisanju meja med mestom in podeželjem pa je po mnenju Kovačiča et al. (2000) še vedno mogoče jasno prepoznati dva življenjska vzorca. Tudi ljudje v svoji percepciji prostora še vedno zaznavajo razliko med urbanim in ruralnim, pri čemer je ločnica vse bolj stvar mentalne predstave posameznikov in manj zunanjih fizičnih kazalnikov (Turk Niskač et al., 2010; Zenner, 2010).

Mesto in podeželje v teoriji družbenih razcepov

Čeprav v družbi obstajajo najrazličnejši razcepi, se v politično sfero lahko prebijejo le tisti, katerih se zavedo prizadeti kolektivi in jih artikulirajo v interese oziroma zavestne orientacije. Šele na podlagi identifikacije teh

orientacij se lahko razvijejo organizacijske oziroma strankarske orientacije. Ključni člen v opisanem procesu je torej politizacija družbenih problemov (Fink Hafner, 2001: 43).

Konflikt med mestom in podeželjem je opisan tudi v Lipset-Rokkanovi teoriji družbenih razcepov (1967), ki kljub svoji starosti in nekaterim pomanjkljivostim še vedno predstavlja temeljno referenčno točko preučevanja družbenih konfliktov in političnih strank (Vehovar, 1996). Ta konflikt, katerega glavni vzrok so bili ekonomski spori ob vključitvi primarnega sektorja v kapitalistično gospodarstvo in na katerega sta opozarjala že Marx in Engels (glej Mlinar, 1978), je bil za Evropo značilen v prvi polovici 20. stoletja, ko je v vseh nordijskih državah, v protestantskih delih Švice in v delu Avstrije povzročil nastanek značilnih agrarnih strank, ki so v svojem delovanju zastopale izključno interese kmetov in podeželja. Ob tem je zanimivo, da so nastale zlasti tam, kjer so ekonomske spore poglobila in zaostрила kulturna nasprotovanja (Lipset in Rokkan, 1967: 19–21).

V slovenskem političnem prostoru je bil razcep med mestom in podeželjem v obdobju pred 2. svetovno vojno bolj ali manj zakrit s cepitvijo med liberalno in konservativno strujo, saj sta tako katoliški kot liberalni tabor težila k pridobivanju podpore zunaj podeželskega oziroma mestnega okolja. Po 2. svetovni vojni je na napetosti med mestom in podeželjem pri nas, ki so bile posledica naraščajočih družbenoekonomskih razlik med njima, prvi opozoril Vrišer (1974). Vendar je zaradi takratne zakonske prepovedi ustanavljanja političnih strank do izrazitejše politizacije razcepa med mestom in podeželjem prišlo šele leta 1988 z ustanovitvijo Slovenske kmečke zveze, ki je bila v glavnem odraz družbenega razcepa med primarnim in sekundarnim sektorjem, ki je bil dovolj izrazit, da je bilo na njegovi podlagi mogoče ustanoviti tudi politično stranko (Vehovar, 1996: 39–40). V obdobju tranzicije oziroma prve polovice 90. let razcep med mestom in podeželjem zasledimo znotraj kulturnega razcepa, ki je bil glavni razcep, okrog katerega so se takrat oblikovale politične preference. Vehovar (1996) ta kulturni razcep opisuje kot zbir razcepov med sekulariziranim in nesekulariziranim, urbaniziranim in neurbaniziranim ter industrializiranim in ruralnim polom družbe, ki ga lahko poimenujemo tudi kot razcep med »modernim« in »tradicionalnim«. Slovenski politični prostor je bil na začetku 90. let 20. stoletja bolj kot interesno-razredno diferenciran kulturno-vrednotno in kulturno-simbolno (Vehovar, 1992; Vehovar, 1996). Čeprav Vehovarjevi študiji niso sledile nobene druge tovrstne raziskave, njegove ugotovitve domnevno veljajo tudi za današnji slovenski politični prostor, ki ga zaznamujejo vedno novi poskusi delitve na podlagi kulturnega boja (Miheljak, 2011).

Ugotavljanje razcepa med urbanim in ruralnim iz volilnih izidov

Tipizacija volišč

Večina dozdajšnjih analiz volilnih izidov v Sloveniji je bila izvedena na ravni volilnih okrajev. Mnogi od njih obsegajo naselja različnih stopenj urbaniziranosti in so tako za našo analizo manj primerna prostorska raven. Analizo smo zato izvedli na ravni volišč. Volišče je najmanjša administrativna enota pri organizaciji volitev in hkrati najmanjša prostorska enota, za katero obstajajo podatki o volilnih izidih.

V prvem koraku smo volišča s pomočjo geografskega informacijskega sistema razvrstili v posamezne tipe na podlagi izbrane tipizacije naselij glede na stopnjo urbaniziranosti¹ (Ravbar, 1997; Cigale, 2005), ki se je z vidika naše raziskave izkazala za najbolj primerno. V tej tipizaciji so naselja razvrščena v posamezne tipe po stopnji urbaniziranosti glede na izbrane socialnogeografske, fiziognomske, strukturne in funkcijske kriterije, ki ponazarjajo vsaj tri razsežnosti, ki jih prek sprememb v pokrajini prinaša urbanizacija: spremembe v fizičnem razvoju naselij, spremembe v socialni strukturi območij in posredno še spremembe v »sistemu kulturnih vrednot«, ki jih prinaša novi »obmestno naravnani način življenja«, spodbujen z urbanizacijo (Ravbar, 1997).

V tej tipizaciji so naselja razvrščena na šest tipov glede na stopnjo urbaniziranosti. Odločili smo se, da za tipizacijo volišč in nadaljnje analize uporabimo poenostavljeno tipizacijo naselij, saj smo z analizo variance in post-hoc testiranjem ugotovili, da razlike med volilnimi izidi večine političnih strank niso statistično pomembne med vsemi pari tipov volišč. V poenostavljeni tipizaciji smo naselja razvrstili v tri tipe: mesta, urbanizirana naselja in podeželska naselja. Posebej velja izpostaviti urbanizirana naselja kot samostojen naselbinski tip; gre za nekdanje podeželske vasi, ki ležijo v bližnjem gravitacijskem območju večjih mest in se od podeželskih naselij razlikujejo po sklenjenem območju pozidave, visoki gostoti prebivalstva in delovnih mest, močni prebivalstveni rasti, zelo nizkem deležu kmečkega prebivalstva in visokem deležu dnevnih delovnih migrantov (podrobnejši opisi posameznih tipov so v Ravbar, 1997).

¹ V postopku tipizacije volišč se je izkazalo, da nekatera volišča obsegajo naselja različnih stopenj urbaniziranosti, zato smo jih izločili iz nadaljnje obravnave. Če je volišče obsegalo več tipov naselij, smo si pri tipizaciji pomagali tudi s podatki o številu prebivalcev po posameznih naseljih (volišča smo v analizo vključili le, če so imela naselja istega tipa znotraj volišča vsaj 75 % skupnega števila prebivalcev). Za volitve od 2004 do 2014 je bil delež volišč, ki smo jih vključili v analizo, približno 90 %. Za volitve 1996 in 2000 je zaradi pomanjkljivih podatkov o voliščih v Registru prostorskih enot ta delež manjši in znaša 60 % (1996) in 79 % (2000).

Tabela 1: NEKATERE ZNAČILNOSTI UPORABLJENE TIPIZACIJE NASELIJ GLEDE NA STOPNJO URBANIZIRANOSTI

	Število naselij	Število volilnih upravičencev* (2014)
Mesta	70	642.897 (44,0%)
Urbanizirana naselja	1.235	400.155 (27,4%)
Podeželska naselja	4.688	419.490 (28,7%)

*upoštevani so samo volilni upravičenci na tistih voliščih, ki jim je bilo mogoče določiti tip

Razvrščanje političnih strank na osi urbano–ruralno

Graf 1 prikazuje položaj izbranih političnih strank² na osi urbano–ruralno na volitvah v Državni zbor 1996–2014. Položaj posamezne stranke na osi smo določili glede na razmerje med njeno uspešnostjo v območjih mestnih in podeželskih naselij. Stranke, ki na grafu zavzemajo položaj nad vodoravno črto, so na posameznih volitvah v povprečju dosegle večji delež glasov v mestnih kot v podeželskih območjih, medtem ko za stranke pod črto velja obratno.

Stranke se na osi urbano–ruralno razvrščajo precej različno, tudi med posameznimi volitvami. Edina stranka s »stabilnim« položajem na tej osi je Demokratična stranka upokojencev (DeSUS), ki je na vseh obravnavanih volitvah v mestih in na podeželju dosegala zelo podobne volilne izide. Za eno od najbolj »urbanih« strank v obravnavanem obdobju lahko označimo Socialne demokrate (SD), ki pa je na volitvah 2011, dokončno pa tri leta pozneje, v precejšnji meri izgubila »imidž« stranke z volilno bazo, ki naj bi jo sestavljali volivci iz mestnih območij. Dobršen del njenih mestnih volivcev je SD prevzela Pozitivna Slovenija (PS), ki se je na volitvah 2011 in 2014 profilirala kot najbolj »urbana« stranka. Kot »pretežno urbano« stranko lahko označimo tudi Liberalno demokracijo Slovenije (LDS), a le v obdobju 1996–2004, saj se na volitvah 2008, deloma kot posledica organizacijske in kadrovske prenove, deloma pa zaradi prehoda njenih mestnih volivcev k SD, njeni volilni izidi glede na tip volišč med seboj niso več statistično različni³. Zanimiv je primer Slovenske nacionalne stranke (SNS), ki je vse do volitev 2004 v mestih dosegala občutno boljše izide kot na podeželju, od volitev 2008 naprej pa se je uveljavila kot pretežno »ruralna« stranka. K temu je do neke mere botroval razkol v stranki in ustanovitev stranke Lipa, organizacijsko usrediščene v nekaterih mestnih območjih, razloge za premik

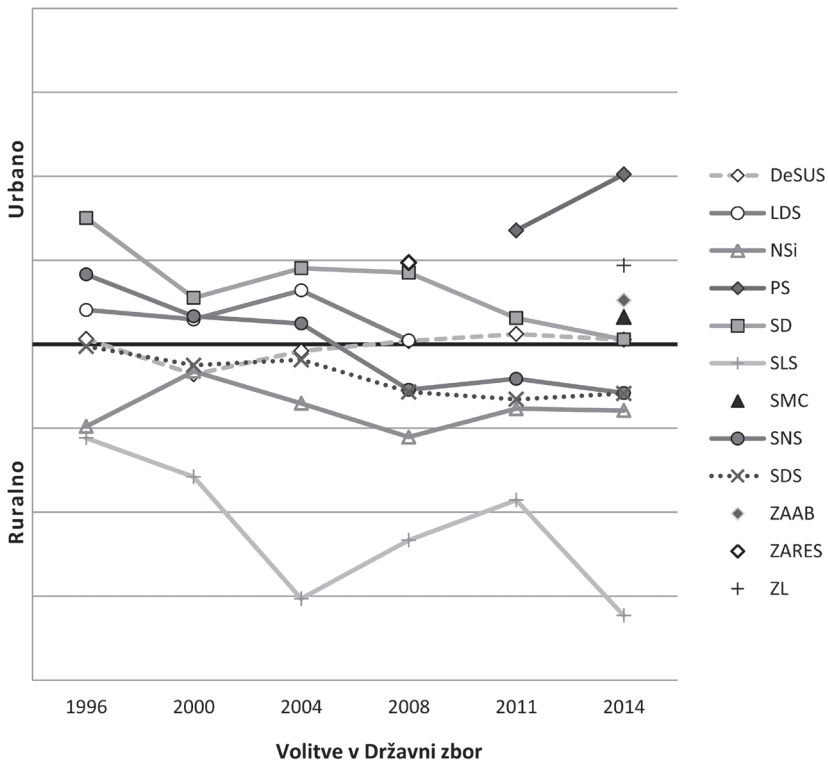
² Uporabljene so kratice strank glede na njihova današnja imena (SDS, SLS, NSi in SD so na prejšnjih volitvah nastopale pod drugačnimi nazivi).

³ Za podrobnejše rezultate analize variance glej Tiran, 2010.

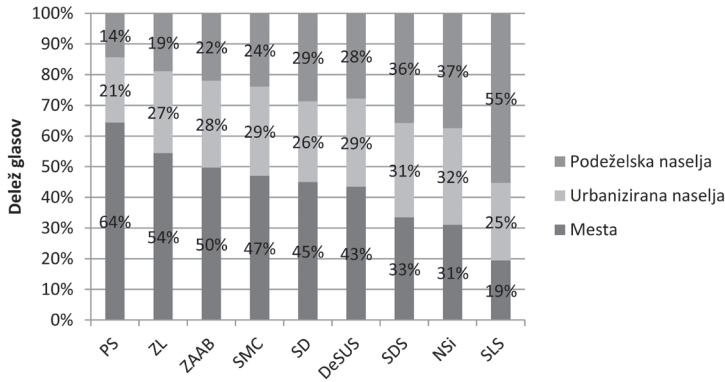
SNS na osi pa gre iskati tudi v nekoliko drugačnem političnem delovanju in tesnejšem predvolilnem povezovanju z nekaterimi strankami z desnega političnega pola.

Slovensko demokratsko stranko (SDS), Novo Slovenijo (NSi) in Slovensko ljudsko stranko (SLS) lahko glede na njihov položaj na osi označimo za bolj ali manj »ruralne« stranke, ki na podeželskih območjih dosegajo večji delež glasov kot v mestih. To še posebej velja za SLS, nekoliko manj pa za NSi in SDS – slednja se je kot bolj »ruralna« stranka profilirala šele na volitvah 2008, pred tem pa je dosegala dokaj podobne volilne izide v območjih različne stopnje urbaniziranosti (do leta 2000 še pod imenom Socialnodemokratska stranka). Povečan delež podeželskih volivcev v volilnem telesu SDS se v precejšnji meri ujema z že omenjenimi opažanji nekaterih politologov; Lukšič (2008) je kot glavnega generatorja novega političnega razcepa in »ruralizacije politike« označil prav SDS.

Graf 1: POLOŽAJ SLOVENSkih POLITIČNIH STRANK NA OSI URBANO-RURALNO V OBDOBJU 1996–2014

Graf 2: SESTAVA VOLILNIH TELES POLITIČNIH STRANK, PREDČASNE VOLITVE V DRŽAVNI ZBOR 2014

Sestava volilnih teles strank na predčasnih volitvah v Državni zbor 2014

Položaj strank na osi urbano-ruralno se odraža tudi v sestavi njihovih volilnih teles glede na tip kraja bivanja njihovih volivcev⁴. Primerjava volilnih teles strank na volitvah 2014 nam razkriva, da se najmanj razlikujejo deleži volivcev iz urbaniziranih naselij, ki znašajo od 21 % (PS) do 32 % (NSi). Do večjih razlik med volilnimi telesi strank prihaja pri deležih volivcev iz mestnih in podeželskih naselij. Ugotovitev, da je bila PS na volitvah 2014 najbolj »urbana« stranka, potrjuje tudi sestava njenega volilnega telesa, saj v mestih prebiva kar 64 % njenih volivcev. Drugi največji delež mestnih volivcev ima ZL (Koalicija Združena leвица) s 54 %, sledita ji Zavezníštvo Alenke Bratušek (ZAAB) s 50 % in Stranka Mira Cerarja (SMC) s 47 % volivcev, nadpovprečen delež volivcev iz mest pa imata še SD (45 %) in DeSUS (43 %). Delež volivcev SDS in NSi, ki prebivajo v mestih, je s 33 % oziroma z 31 % že precej manjši, najmanjši pa je v volilnem telesu SLS z zgolj 19 %. Podpovprečen delež volivcev iz mest se zrcali tudi v nadpovprečnem deležu volivcev s podeželja in obratno – tako je na podeželju po teh podatkih leta 2014 prebivalo samo 14 % volivcev PS, 36 oziroma 37 % volivcev SDS in NSi in kar 55 % volivcev SLS. Ob tem je zanimivo, da je bil delež podeželskih volivcev SLS na volitvah 2014, ko ji prvič doslej ni uspelo preseči parlamentarnega praga, v primerjavi z obdobjem 1996–2011 največji doslej⁵. Čeprav ti podatki potrjujejo domnevo, da med strankami obstajajo pomembne razlike v sestavi

⁴ Za primerjavo z izidi volitev v Državni zbor 1996–2008 glej Tiran, 2010.

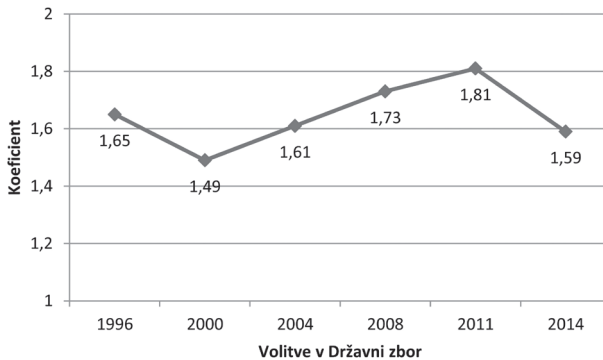
⁵ Po sicer nepopolnih podatkih je na volitvah 1996 42 % volivcev SLS prebivalo na podeželju, v mestih pa zanjo visokih 36 % (Tiran, 2010). Takratni volilni uspeh stranke tako lahko povežemo tudi z zanjo nadpovprečnim volilnim izidom v mestnih območjih.

njihovih volilnih teles glede na tip kraja bivanja, pa po drugi strani kažejo, da je večina strank s tega vidika dokaj heterogena. Na podlagi izidov volitev 2014 bi lahko za značilno »urbano« oziroma »ruralno« stranko označili samo PS oziroma SLS.

Stopnja političnega razcepa med mestom in podeželjem

Stopnjo političnega razcepa med mestom in podeželjem v obravnavanem obdobju smo izračunali s posebnim koeficientom. Najprej smo za vsako politično stranko izračunali razmerje med njenim povprečnim volilnim izidom v mestnih in podeželskih območjih, nato pa smo ta rezultat obtežili z njenim volilnim izidom na državni ravni. Zmnožke smo nato sešteli in dobili koeficient, ki ponazarja velikost razlik v volilnih izidih političnih strank med mestnimi in podeželskimi območji. Če bi imel koeficient vrednost 1, bi to pomenilo, da stopnja urbaniziranosti ne vpliva na volilne izide političnih strank oziroma da politične stranke dosegajo v obeh tipih območij povsem enake volilne izide.

Graf 3: KOEFICIENT RAZLIK V VOLILNIH IZIDIH MED MESTI IN PODEŽELJEM NA VOLITVAH V DRŽAVNI ZBOR 1996–2014

Primerjava koeficientov med posameznimi volitvami razkriva, da se je politični razcep med mestom in podeželjem v prvem desetletju 21. stoletja v skladu z našo domnevo okrepil (Graf 1). Potem ko je bil najmanjši na volitvah 2000 (1,49), se je nato povečeval vse do volitev 2011 (1,81), ko so se volilni izidi političnih strank v mestih v primerjavi s tistimi na podeželju doslej najbolj razlikovali. Na volitvah 2014 pa se je stopnja razcepa precej zmanjšala, saj je padla pod stopnjo iz 2004 in se približala tisti iz volitev 2000.

Stopnjo političnega razcepa med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji je mogoče razbrati tudi iz volilnih zemljevidov, ki prikazujeta prostorsko strukturo izidov predčasnih volitev 2011 in 2014. Izdelali smo ju na

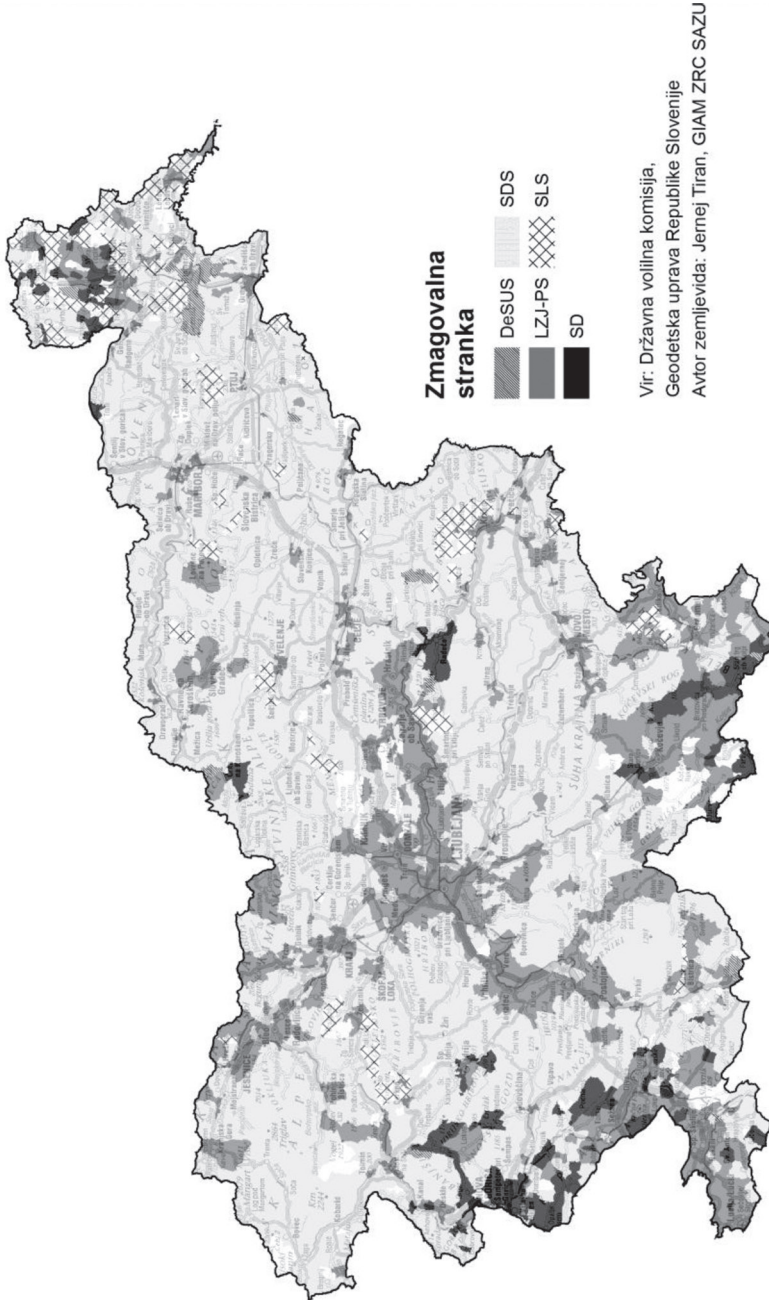
ravni volišč, zaradi česar sta od prikaza na ravni volilnih okrajev bistveno bolj natančna in razkrivata nekatere zanimive podrobnosti. Oba zemljevida smo izdelali tako, da smo na območju vsakega volišča prikazali samo volilni izid politične stranke, ki je na njem dobila največje število glasov. Zemljevida smo za lažjo orientacijo prekrili z Državno pregledno karto Slovenije.

Iz obeh kartografskih prikazov je razvidno, da je stopnja urbaniziranosti eden od ključnih dejavnikov prostorske strukture volilnih izidov v Sloveniji. To še posebej velja za volitve 2011. Območja prevlade PS in SD, ki jih raziskave javnega mnenja večinoma uvrščajo v levi del političnega spektra (Politbarometer 2013/1, 2013: 28; Toš et al., 2009: 519), so bila namreč pretežno omejena na Ljubljano in njeno suburbanizirano okolico ter večino ostalih, zlasti srednje velikih mest z 10.000 prebivalci ali več (Celje, Kranj, Koper, Velenje, Novo mesto, Jesenice, Trbovlje ...). Večja sklenjena območja z bolj »levo« volilno orientacijo⁶ so obsegala še večji del južne Primorske, pa tudi nekatera pretežno podeželska območja, kot so Kočevsko, del Bele krajine in južni del Goriškega. Po drugi strani pa je bila za večino preostalega slovenskega ozemlja značilna prevlada SDS; če ji prištejemo še območja, kjer sta največ glasov prejeli NSi in SLS, ki ju lahko označimo za »desni« stranki (Politbarometer 2013/1, 2013: 28; Toš et al., 2009: 519), ugotovimo, da so območja s prevladujočo »desno« volilno orientacijo na volitvah 2011 obsegala sicer prostrane, a skoraj izključno manj gosto poseljene in manj urbanizirane predele. Od večjih mest je SDS največje število glasov prejela le na večini ptujskih volišč in na nekaterih mariborskih voliščih, a je tudi na njih dosegla relativno slabši rezultat v primerjavi z njuno podeželsko okolico (enako namreč velja tudi za vsa ostala mesta).

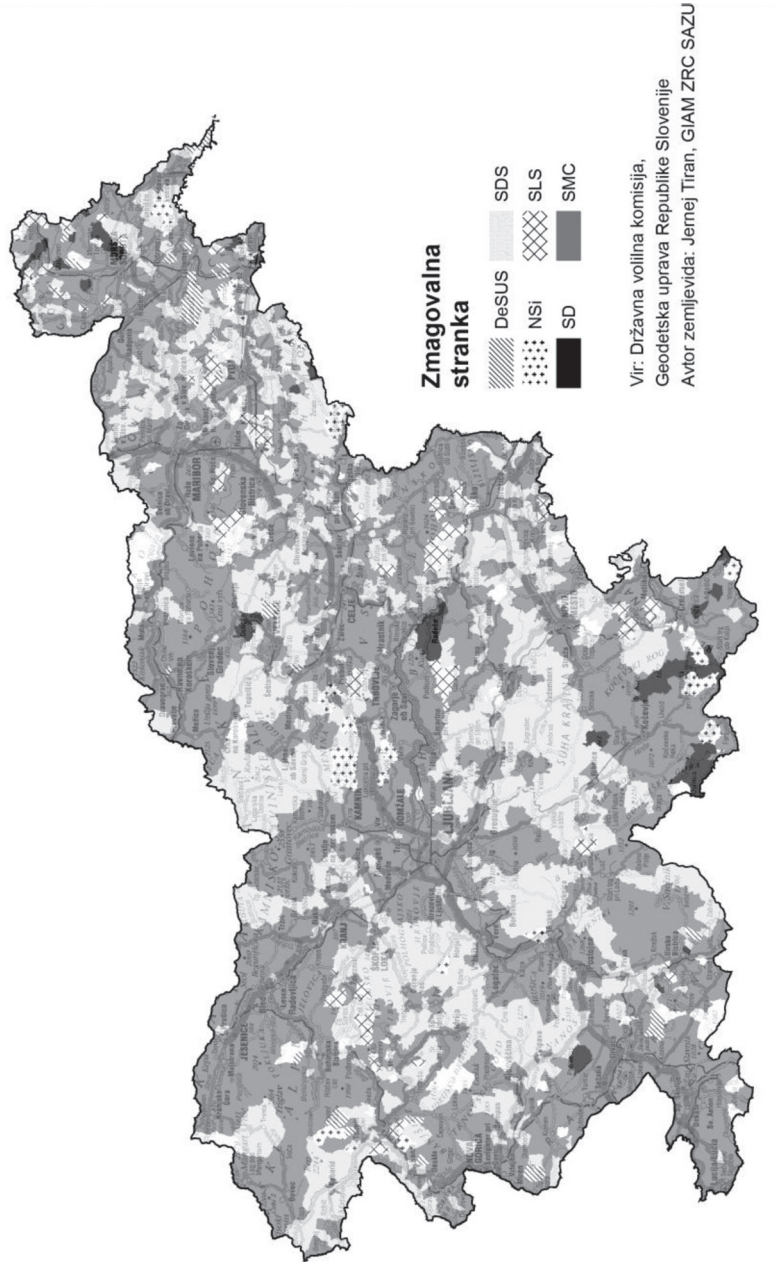
Prostorska struktura volilnih izidov pa se je na volitvah 2014 nekoliko spremenila. Na kartografskem prikazu sicer še vedno prevladujeta dve stranki, a vpliv stopnje urbaniziranosti ni več tako izrazit kot na prejšnjih volitvah. SMC, zmagovalka volitev, je sicer boljše volilne izide dosegla v urbanih območjih, vendar je bila precej uspešna tudi na podeželju. Tam je prejela 28,5% glasov (za primerjavo: PS leta 2011 samo 16,6%), zmagala pa je na 763 oziroma več kot polovici podeželskih volišč. Sklenjena območja s prevladujočo »desno« volilno orientacijo so se v primerjavi z volitvami 2011 tako precej zmanjšala in jih najdemo samo še v delu zahodne Slovenije in Suhe krajine. Zemljevid tako odslikava vrednost koeficienta, ki kaže na zmanjšanje stopnje razcepa med mestom in podeželjem.

⁶ Območjem nismo pripisali prevladujoče volilne orientacije zgolj na podlagi ugotovitev, v kateri del političnega spektra se uvršča stranka, ki je na tamkajšnjih voliščih prejela največ glasov, pač pa tudi na podlagi združevanja strank v bloke in rezultatov korelacijske analize, ki je potrdila, da so v območjih, kjer je zmagala katera od »desnih« strank, »levo« stranke v povprečju manj uspešne od »desnih« in obratno. Pearsonov koeficient korelacije med izidi volitev 2011 dveh najmočnejših strank (SDS in PS) je znašal -0,64, kar pomeni zmerno do visoko negativno statistično povezanost.

Slika 1: PROSTORSKI PRIKAZ IZIDOV PREDČASNIH VOLITEV V DRŽAVNI ZBOR 2011

Slika 2: PROSTORSKI PRIKAZ IZIDOV PREDČASNIH VOLITEV V DRŽAVNI ZBOR 2014

Razprava

Rezultati analize, ki kažejo visoko stopnjo politične polarizacije med mestom in podeželjem, nas napeljujejo k vlogi prostora kot aktivnega dejavnika volilnih izidov. Prostor neke države je namreč mogoče razumeti tudi kot niz družbeno določenih prostorov, ki se raztezajo od doma, naselja do mnogo večjih regij. Pri tem prostor ni le podlaga, na kateri se dogajajo družbeni procesi, ampak je del teh procesov in nanje tudi povratno deluje. Ljudje se na različnih ravneh identificirajo s prostorom in razvijejo občutek pripadnosti in lojalnosti nekemu prostoru in njegovim značilnostim. Tako postanejo njegov del in s tem prostor ter njegovo ideologijo spreminjajo, ideologija se s politično socializacijo prenaša na ljudi, socializirane v prostoru, s socializacijo v prostoru pa ljudje sprejemajo tudi politične dispozicije prostora (Kropivnik, 1998: 33–34). Temu procesu so najbolj podvržena manjša, praviloma podeželska naselja, kjer sta zavezanost lokalnemu in odvisnost od neposrednega okolja veliko večji, kar se odraža tudi v večjem vplivu soseske v smeri poenotenja stališč, posledično pa tudi volilnega vedenja (Kropivnik, 1998: 56).

Tako je mestna in podeželska območja mogoče razumeti kot dva ločena geografska prostora s svojstvenimi značilnostmi, ki se prek različnih mehanizmov prevajajo v volilne orientacije. Njuno vlogo pri oblikovanju volilnega vedenja nekateri avtorji (Adam in Luthar, 1993; Vehovar, 1993) pojasnjujejo z obstojem miljejev – »stvarnih in duhovnih svetov z določenimi značilnostmi, ki obdajajo človeka« (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2000). Za ruralni milje naj bi bili med drugim značilni večja vernost, podpovprečna izobrazbena raven in višji delež kmečkega prebivalstva, za urbani milje, ki se opredeljuje zlasti skozi negacijo tradicionalne skupnosti, pa višji družbeno-ekonomski status, manjša vernost in prevlada zaposlenih v ustvarjalnih poklicih (Vehovar, 1993). Oba miljeja imata tudi določen »kulturni kapital«, s katerim sta povezana bolj značilen kulturni okus in življenjski stil, ki sta povezana s političnimi preferencami (Adam in Luthar, 1993; Luthar, 2002). Kot so pokazale nekatere analize, so te povezave v Sloveniji dokaj močne (Luthar, 2002). Podobno velja tudi za vrednote. Izsledki nekaterih raziskav kažejo, da so vrednote zelo pomemben dejavnik politične usmerjenosti. To še posebej velja za verske vrednote, ki so med vsemi kategorijami vrednot eden najboljših pokazateljev politične usmerjenosti Slovencev, pri čemer je verska usmerjenost najmočnejša v manj urbaniziranih območjih (Musek, 2002). Vrednotam kot dejavniku volilnega vedenja v kontekstu političnega razcepa med urbanim in ruralnim pripisujejo pomembno in naraščajočo vlogo tudi avtorji drugih podobnih raziskav (Scheiner, 1999; Wasko in O'Neill, 2007; Gimpel in Karnes, 2006; McKee, 2008). Da bi vlogo miljejev, življenjskih stilov in vrednot pri oblikovanju volilnih izidov potrdili

tudi v Sloveniji v drugem desetletju 21. stoletja, pa bi bile potrebne nove, dodatne raziskave.

Obstoj političnega razcepa med urbanim in ruralnim sam po sebi seveda ni problematičen, v kolikor ima v ozadju neko realno podlago, kot so na primer različni kazalniki družbenega in gospodarskega razvoja. Problematičen ali celo škodljiv postane takrat, kadar bolj kot dejanskim prizadevanjem za zmanjšanje razvojnih razlik in večjo stopnjo sožitja med mestom in podeželjem služi poceni pridobivanju političnih točk. Na tem mestu velja povzeti razmišljanje Kozoroga (2012), ki meni, da sta kategoriji »urbanosti« in »ruralnosti« del dominantnega diskurza, ki se jima pripisuje pozitivne kulturne konotacije, nasprotni kategoriji pa negativne konotacije. Nekateri politiki, kot je predsednik SDS Janez Janša, denimo, nagovarjajo volilno telo tudi prek negativnega prikazovanja Ljubljane, hkrati pa z različnimi gestami sporočajo svojo empatijo do neprivilegiranih ljudi z obrobja, kar jim služi za pridobivanje njihove naklonjenosti. Ljudje z obrobja namreč svoje občutke marginaliziranosti pogosto izražajo prav skozi diskurze, ki so uperjeni proti Ljubljani kot gospodarskemu, zaposlitvenemu in političnemu središču države. Takšno ideološko ločevanje mesta in podeželja in pripisovanje različnih vrednosti »urbanemu« in »ruralnemu« po nepotrebem deli ljudi v državi, ki se v teh oznakah prepoznavajo (Kozorog, 2012: 63–64). Ob tem je zanimivo, da se povečane razlike v volilnih izidih med mestnimi in podeželskimi območji v Sloveniji časovno ujemajo z razlikami v Združenih državah Amerike, zlasti na račun ruralnega prebivalstva, ki čedalje bolj voli Republikansko stranko (McKee, 2008; Meckler in Chinni, 2014).

Globalizacija, urbanizacija in njuni spremljajoči pojavi in procesi povzročajo stapljanje ter zблиževanje mesta in podeželja. Temu smo priča tudi v Sloveniji, pri čemer pa je bil potek urbanizacije pri nas vendarle nekoliko specifičen. Vrišer (1978) na primer ugotavlja, da kljub naglima industrializaciji in deagrarnizaciji ni prišlo do obsežnejšega pomestenja, ki označuje razširitev družbenih in vedenjskih značilnosti urbanega življenja, medtem ko Kos (2007) govori o t.i. »urbanem primanjkljaju« kot neskladju med deležema nekmečkega in mestnega prebivalstva. Uršič in Hočevar (2007) pa ugotavljata, da so za slovensko prebivalstvo značilne »protiurbane« vrednote, zlasti z vidika odklonilnega odnosa do življenja v mestu, in opozarjata na sobivanje dveh prostorskih, protiurbanih in prourbanih ideologij. Ob tem Vehovar (2009) trdi, da slovenska družba doživlja retradicionalizacijo, ki je najverjetneje reakcija prebivalstva na proces globalizacije. Tudi v teh specifičnih pojavih, ki so v manjši meri sicer značilni tudi za ostale nekdanje socialistične države, gre iskati razloge za »preživetje« konflikta med mestom in podeželjem, ki se v Sloveniji, kot kaže, v precejšnji meri udejanja tudi v politični sferi.

Družbeni razcepi se v politiki različno intenzivno izražajo, pri čemer ni nujno, da se vanjo sploh prevedejo. Politične stranke imajo pri tem pomembno vlogo, saj je njihovo »preživetje« odvisno tudi od njihovega avtonomnega političnega delovanja. Stopnja avtonomije strank je lahko celo tako velika, da stranke intenzivno izražajo politične razcepe, ki v družbi sploh nimajo realne osnove (Lane in Ersson, 1987; cv: Fink Hafner, 2001: 49). Zdi se, da to velja tudi za konflikt med urbanim in ruralnim, ki ga nekatere politične stranke prek potenciranja mnenja volilnega telesa še dodatno poglobljajo.

Sklep

Menimo, da smo s tipizacijo in analizo volišč glede na stopnjo urbaniziranosti uspeli dokazati tisto, o čemer se je doslej dalo zgolj slutiti na podlagi opažanj politologov o pojavu novega političnega diskurza. S tipizacijo volišč in analizo volilnih izidov glede na stopnjo urbaniziranosti smo potrdili domnevo o obstoju političnega razcepa med urbanim in ruralnim.

Razlike v volilnih izidih med mestnimi in podeželskimi območji so se od volitev 2000 stalno povečevale in so bile doslej največje na predčasnih volitvah v Državni zbor 2011, na predčasnih volitvah 2014 pa so se zmanjšale in spustile pod raven z volitev 2004. Ob tem smo ugotovili, da so se nekatere stranke na osi urbano-ruralno med posameznimi volitvami uvrščale precej različno, medtem ko volilna telesa strank z vidika njihove sestave lahko označimo za dokaj heterogena, saj z izjemo SLS in PS nimamo izrazitih »ruralnih« oziroma »urbanih« strank. Na podlagi naše analize je mogoče sklepati, da bo SMC kot najmočnejša stranka na političnem prizorišču prispevala tudi h koncu ali pa vsaj omilitvi zaostrovanja političnih razmerij med mestom in podeželjem. Ob tem velja izpostaviti, da so bile z izjemo volitev 2011 relativne zmagovalke tiste stranke, ki so uspele nagovoriti velik del volivcev tudi zunaj svojega »izvornega okolja« oziroma so bile podobno uspešne v mestnih in podeželskih območjih.

Ob tem ostaja odprto vprašanje, kakšno vlogo ima prostor v primerjavi z drugimi dejavniki volilnega vedenja, kot so različni družbenoekonomski kazalniki (npr. starost, višina dohodkov, poklicna sestava), vernost, vrednotna usmerjenost in življenjski stil. Šele z analizo, v katero bi vključili tudi druge, zlasti socioekonomske in demografske dejavnike volilnega vedenja, bi lahko ugotovili neposredni vpliv prostora na volilne izide. Ob tem bi bilo dobrodošlo podrobneje preučiti mehanizme, prek katerih se značilnosti prostora ter ruralnega in urbanega prevajajo v volilne orientacije. Ali se morda volivci poistovetijo s posameznimi političnimi strankami tudi na podlagi nekakšnih mentalnih simbolnih podob, ki vključujejo tudi konstrukciji urbanega ali ruralnega?

Upamo, da bo pričujoči prispevek pripomogel tudi k nastanku kakšne raziskave, ki bi skušala bolj podrobno osvetliti in preučiti vzroke omenjenega razcepa, tako pri nas kot v tujini (na primer v odnosu do procesa globalizacije), njegove delitvene potenciale ali pa poglobljeno analizirati pojavljanje tovrstnega političnega diskurza. Na vprašanje, zakaj se Slovenija, pa tudi druge države, na osi urbano-ruralno tako polarizirajo, kljub nekaterim domnevam še ne moremo natančno odgovoriti.

LITERATURA

- Abrial, Stephane in Bruno Cautres, Nadine Mandran (2003): France: Turnout and abstention at multi-level elections. Dostopno prek: <http://www.ucd.ie/demp-art/workingpapers/france.pdf>, 22. 11. 2009.
- Adam, Frane (1993): Predgovor. V: Frane Adam (ur.), Volitve in politika po slovensko: Zbornik razprav, ocen in napovedi, 7-9. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Brglez, Milan (1990): Socialne determinante volilnih preferenc. V: Danica Fink-Hafner et al. (ur.), Volitve '90: prispevki za politološko analizo: zbornik referatov, 90-98. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
- Center za raziskovanje javnega mnenja (2013): Politbarometer 2013/1. Dostopno prek https://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/razno/politbarometer_1-2013.pdf, 11. 1. 2014.
- Cloke, Paul (2006): Conceptualizing rurality. V: Paul Cloke, Terry Marsden in Patrick Mooney (ur.), Handbook of Rural Studies, 18-28. London: Sage Publications.
- Černič Istenič, Majda (2009): Differences in Fertility Behaviour among the Farm, Rural and Urban Populations in Slovenia. Eastern European Countryside 15, 61-74.
- Drozg, Vladimir (1999): Opredelitev naselij, upravičenih do statusa mesto (ekspertiza). Maribor.
- Fink Hafner, Danica (2001): Politične stranke. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Gimpel, James G. in Kimberly A. Karnes (2006): The Rural Side of the Urban-Rural Gap. PS: Political Science & Politics 49(3), 467-472.
- Halfacree, Keith (2006): Rural space: constructing a three-fold architecture. V: Paul Cloke, Terry Marsden in Patrick Mooney (ur.), Handbook of Rural Studies, 44-62. London: Sage Publications.
- Honey, Rex in J. Ross Barnett (1990): Volatile stability: New Zealand's 1987 general election. V: Ron J. Johnston, Fred M. Shelley in Peter J. Taylor (ur.), Developments in Electoral Geography, 86-99. London: Routledge.
- Janša, Janez: Zelo težko govorimo o relativnem zmagovalcu (Finance, 21. 9. 2008). Dostopno prek: http://www.finance.si/224151/Jan%B9a_Zelo_te%BEko_govorimo_o_relativnem_zmagovalcu, 12. 9. 2009.
- Johannsen, Lars (2003): The foundations of the state: emerging urban-rural cleavages in transitions countries. Communist and Post-Communist Studies 36 (3): 291-309.
- Johnston, Ron J. (ur.) in Fred M. Shelley (ur.), Peter J. Taylor (ur.) (1990): Developments in Electoral Geography. London: Routledge.

- Kladnik, Drago (ur.) in Franc Lovrenčak (ur.), Milan Orožen Adamič, M. (ur.) (2005): Geografski terminološki slovar. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- Kladnik, Drago in Marjan Ravbar (2003): Členitev slovenskega podeželja. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- Klemenčič, Vladimir (2002): Procesi deagrarnizacije in urbanizacije slovenskega podeželja. *Dela* 17, 7–21.
- Kovačič, Matija in Lojze Gosar, Robert Fabijan, Anton Perpar, Matej Gabrovec, Aleksander Jakoš (2000): Razvojno-tipološka členitev podeželja v Republiki Sloveniji. Ljubljana: Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo, Inštitut za agrarno ekonomiko.
- Kokole, Vladimir (1976): Prispevek k identifikaciji ruralno-urbanega kontinuuma. *Geografski vestnik* 48: 93–109.
- Kos, Drago (2007): Neurbana nacija. V: Čerpes Ilka in Miha Dešman (ur.), *O urbanizmu: Kaj se dogaja s sodobnim mestom?*, 137–163. Ljubljana: Krtina.
- Kozorog, Miha (2012): Proti »urbanosti«: Ohlapno strukturirane misli o ohlapno definirani temi. V: Jaka Repič in Jože Hudales (ur.), *Antropološki vidiki načinov življenja v mestih*, 59–73. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Kropivnik, Samo (1998): Slovenski volivci v geografskem, družbenem in ideološkem prostoru. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kropivnik, Samo (2002): Družbeni in ideološki profili slovenskih političnih strank v preteklem desetletju. V: Danica Fink Hafner in Tomaž Boh (ur.), *Parlamentarne volitve 2000*, 27–48. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kustec Lipicer, Simona (2009/2012): Kapital (pred)volilnih kampanj in demokratični razvoj države in družbe. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-ON41JBDF>, 10. 1. 2014.
- Lipset, Seymour Martin in Rokkan, Stein (1967): Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments: An Introduction. V: Seymour Martin Lipset in Stein Rokkan (ur.), *Party Systems and Voter Alignments*, 1–63. New York: The Free Press.
- Lukšič, Igor (2008): Pri upiranju skušnjavam je ključna kontrapomoč (intervjuval Stepišnik, M.). Dostopno prek: <http://www.vecer.com/vecer2007/default.asp?kaj=3&id=2008092605364565>, 12. 3. 2008.
- Luthar, Breda (1993): Pledoaje za raziskovanje politične izbire kot stilistične izbire. V: Frane Adam (ur.), *Volitve in politika po slovensko*, 113–138. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Luthar, Breda (2002): Boj za okus in moralno odličnost: tipologija vrednotnih habitusov. *Družboslovne razprave* 18 (39): 87–108.
- McKee, Seth C. (2008): Rural Voters and the Polarization of American Presidential Elections. *PS: Political Science & Politics* 41 (1): 101–108.
- Meckler, Laura in Dante Chinni (2014): City vs. Country: How Where We Live Deepens the Nation's Political Divide. Dostopno prek: <http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052702303636404579395532755485004>, 17. 7. 2014.
- Miheljak, Vlado (2011): Kulturni boj v barvah: političnopsihološke skice. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2011.
- Mlinar, Zdravko (1978): Urbanizacija, urbanizem in sociologija. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.

- Musek, Janek (2002): Vrednote kot prediktorji in posredovalci verskih in političnih prepričanj. *Anthropos* 34 (1/3): 1–18.
- O'Neill, Brenda in Wasko, Kevin (2007): The Urban/Suburban/Rural Cleavage in Canadian Political Opinion. Dostopno prek: <http://www.cpsa-acsp.ca/papers-2007/wasko-oneill.pdf>, 16. 9. 2009.
- Pikaló, Jernej (2008): Ključ je v provinci. *Mag* (9. april 2008): 47.
- Plešivčák, Martin (2013): The regional dimension of the socio-political urban-rural conflict in Slovakia. *AUC Geographica* 48 (1), 47–58.
- Ravbar, Marjan (1997): Slovenska mesta in obmestja v preobrazbi. *Geografski zbornik* 37: 65–110.
- Repolusk, Peter (1992): Geografska analiza volitev leta 1990. *Geographica Slovenica* 23: 209–221.
- Saunders, Peter (1981, 1993): *Social Theory and the Urban Question*. London: Hutchinson.
- Scheiner, Ethan (1999): Urban outfitters: city-based strategies and success in post-war Japanese politics. *Electoral studies* 18 (2): 179–198.
- Scott, Alister in Alana Gilbert, Ayele Gelan (2007): The Urban-Rural Divide: Myth or Reality? Dostopno prek: <http://www.macaulay.ac.uk/economics/research/SERPpb2.pdf>, 5. 12. 2013.
- Tiran, Jernej (2010): Tip naselbinskega območja kot dejavnik volilnega vedenja: Analiza volitev v Državni zbor 1996–2008 (diplomsko delo). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Tiran, Jernej (2011): Settlement Area Type as a Factor in Electoral Behaviour in Slovenia. *Hrvatski geografski glasnik* 73 (1): 87–98.
- Toš, Niko (ur.) (2009): *Vrednote v prehodu IV: Slovensko javno mnenje 2004–2009*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Turk Niskač, Barbara in Simona Klaus, Saša Starec (2011): Urbano življenje ob kmetijah ali ruralno življenje ob stolpnih? Dilema jasne ločnice med urbanim in ruralnim. *Urbani izziv*, 21 (1): 32–41.
- Uršič, Matjaž in Marjan Hočevár (2007): *Protiurbanost kot način življenja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Vehovar, Urban (1993): Slojevska struktura slovenskih političnih strank. V: Frane Adam (ur.), *Volitve in politika po slovensko*, 73–93. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Vehovar, Urban (1996): *Družbeni razcepi in politične stranke na Slovenskem (magistrska naloga)*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Vehovar, Urban (2009): Vrednote prebivalstva Republike Slovenije in možnosti za nadaljnjo modernizacijo slovenske družbe: proces retradicionalizacije slovenske družbe kot dejavnik njene modernizacijske blokade. *Raziskave in razprave* 2(3): 3–39.
- Vehovar, Urban in Samo Kropivnik (1994): Mesto za LDS, vas za SDSS? Geografska porazdelitev volilnih glasov v Sloveniji. Delo, Sobotna priloga (26. november 1994): 29.
- Vrišer, Igor (1974): Mesto in podeželje – eden od aspektov socialnega razlikovanja. *Geographica Slovenica* 3, 108–121.

- Vrišer, Igor (1978): Regionalno planiranje. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Wirth, Louis (1938, 2000): Urbanism as a Way of Life. *The American Journal of Sociology*, 44 (1): 1-24.
- Zenner, Walter P. (2010): Beyond Urban and Rural Communities in the 21st Century. V: George Gmelch, Robert V. Kemper in Walter P. Zenner (ur.), *Urban Life: Readings in the Anthropology of the City*, 413-419. Long Grove: Waveland.

VIRI

- Cigale, Dejan (2005): Posodobitev Ravbarjeve tipizacije naselij z vidika stopnje urbaniziranosti. V: Marko Krevs (nosilec projekta): Ocena ponudbe in povpraševanja po zemljiščih za gradnjo na nivoju regije in države - priprava vhodnih podatkov in izvedba ankete: 1. fazno poročilo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo (podatkovna baza).
- Državna volilna komisija: Izidi volitev v Državni zbor Republike Slovenije 1996, 2000, 2004, 2008, 2011 in 2014 (prikaz po voliščih).
- Javne informacije Slovenije, Geodetska uprava Republike Slovenije, Državna pregledna karta v merilu 1 : 1.000.000 (stanje na dan 15. 3. 2014).
- Javne informacije Slovenije, Geodetska uprava Republike Slovenije, Volišča za volitve v Državni zbor (Register prostorskih enot, stanje na dan 1. 12. 1996, 1. 12. 2000, 1. 12. 2004 1. 12. 2008 in 4. 12. 2011, 13. 7. 2014).
- Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2000. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>, 1. 3. 2014.